

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ
แม่น้ำสาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นการศึกษาเพื่อ

1. เพื่อพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากร
ธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูล
ทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
(Participatory Action Research หรือ PAR) ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยเน้นที่การพูดคุย
แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง การวางแผนการดำเนินกิจกรรม การวิเคราะห์และสังเคราะห์
ข้อมูล การทดลองดำเนินการ และการสรุปบทเรียนแต่ละกิจกรรม ส่งผลให้เยาวชนที่เข้าร่วม
กิจกรรมเกิดกระบวนการเรียนรู้และการปฏิบัติการควบคู่กันไป ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการคิด
วิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร

ผู้วิจัยได้เข้าร่วมในการประชุมเชิงปฏิบัติการ ตลอดจนการร่วมทำกิจกรรมของเยาวชนใน
ทุกๆ วันเสาร์และอาทิตย์ หรือตามกิจกรรมที่ได้กำหนดตามแผนงาน และเข้าร่วมกิจกรรมของ
ชุมชนทั้งในระดับบุคคลและกลุ่มบุคคล ตาม โอกาสและความเหมาะสมตลอดระยะเวลาทำงาน เป็น
การสร้างความสัมพันธ์และทำตัวเสมือนผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ตลอดระยะเวลาที่สร้าง
ความสัมพันธ์และทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนนั้น นักวิจัยมีบทบาทหน้าที่ในการกระตุ้นประสาน และ
เก็บรวบรวมข้อมูลให้ได้มากที่สุด เพื่อนำข้อมูลมาประมวลวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัยด้าน
เนื้อหาและกระบวนการ ตามกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชน
และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร ซึ่งผล
การศึกษาพอสรุปได้ ดังต่อไปนี้

5.1. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

ก. กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

พบว่า การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร นั้น สามารถสรุปกระบวนการการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารได้ ดังนี้

1) ศึกษาบริบทและคั่นหานักวิจัยหลัก เป็นการศึกษบริบทชุมชนเพื่อประมวลสภาพชุมชน และกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ และการลงพื้นที่คั่นหานักวิจัยหลักเพื่อเข้าร่วมทีมวิจัยโครงการวิจัยจากแต่ละหมู่บ้าน เพื่อร่วมกันวางแผนและกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานซึ่งสามารถสรุปวิธีการคั่นหาทีมวิจัยหลักได้ดังนี้

- 1.1) การค้นหาโดยการติดต่อผ่านทางผู้นำชุมชน
- 1.2) การค้นหาโดยผ่านทางโครงการเดิมที่มีกลุ่มอยู่
- 1.3) การค้นหาโดยการติดต่อเยาวชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โดยตรง
- 1.4) การค้นหาพร้อมกับโครงการวิจัยอื่นๆ ที่ทำงานร่วมในพื้นที่เดียวกัน

2) ทำความเข้าใจกับทีมวิจัยหลักและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับโครงการวิจัยและการร่วมเป็นทีมวิจัย เป็นการให้ข้อมูลต่างๆ ในเรื่องการค้าเนินกิจกรรมการวิจัยโดยการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมในทุกๆ ขั้นตอน ซึ่งสามารถสรุปการทำความเข้าใจกับผู้มีส่วนได้เสีย ได้ดังนี้

- 2.1) การทำความเข้าใจกับทีมวิจัยหลัก
- 2.2) การทำความเข้าใจกับผู้ปกครอง
- 2.3) การทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน
- 2.4) การทำความเข้าใจกับชุมชน

3) ประมวล “ข้อมูลและองค์ความรู้” เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารที่มีอยู่เดิม เป็นการศึกษาข้อมูลและองค์ความรู้เดิมที่ได้รับจากโครงการการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สารอย่างมีส่วนร่วม เพื่อแยกแยะข้อมูลที่ได้มีการสืบค้นให้ออกมาเป็นหมวดหมู่ และเป็นการตรวจสอบความถูกต้องในเบื้องต้น และใช้วางแผนปฏิบัติการต่อไป

4) ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาธิตที่เยาวชนสนใจเพิ่มเติม เป็นกระบวนการหลังจากที่ได้มีการประมวลข้อมูลและองค์ความรู้เดิม เพื่อประมวลข้อมูลที่ต้องการสืบค้นเพิ่มเติม จากความสนใจของกลุ่มเยาวชน

5) ออกแบบสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เป็นกระบวนการในการดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม โดยการสร้างเครื่องมือช่วยเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ และได้ทำการปรับปรุงเป็นแบบสอบถาม โดยการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการคิดประเด็นที่ต้องการสืบค้นเพิ่มเติม

6) วิเคราะห์ข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน ทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหาในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ และด้านกระบวนการที่ได้มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยเยาวชนที่เข้าร่วมในกิจกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาธิต

7) ฝึกอบรมการใช้โปรแกรมท้องถิ่นไทย เป็นขั้นตอนในการศึกษาเรียนรู้วิธีการใช้โปรแกรมท้องถิ่นไทย และเป็นการศึกษาองค์ประกอบของโปรแกรมท้องถิ่นไทย เพื่อใช้ในการปรับปรุงให้เหมาะสมต่อการใช้งานมากยิ่งขึ้น

8) พัฒนาโปรแกรมฐานข้อมูลใหม่ที่เหมาะสมมากขึ้น โดยใช้โปรแกรม Microsoft Access เป็นขั้นตอนของการค้นหาและพัฒนาโปรแกรมที่มีความเหมาะสมมากขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการใช้โปรแกรมท้องถิ่นไทย และให้ได้ฐานข้อมูลที่ตรงตามความต้องการของกลุ่มเยาวชน และการนำไปใช้ประโยชน์มากยิ่งขึ้น

9) นำเข้าข้อมูล เป็นการนำเข้าข้อมูล ทั้งจากข้อมูลที่มีอยู่เดิมจากโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลำน้ำแม่สาธิต และที่ได้จากการดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมของทีมวิจัยเยาวชน บันทึกลงในโปรแกรมที่ได้พัฒนาขึ้น

10) สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาธิตด้านเนื้อหาและกระบวนการ เป็นการสรุปขั้นตอนกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ให้เป็นระบบทั้งในด้านเนื้อหาและกระบวนการ ภายหลังจากที่ได้มีการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาธิต และยังเป็น การตรวจสอบข้อเท็จจริงและความถูกต้องของข้อมูลไปด้วย เพื่อนำมาหาข้อสรุปอีกครั้งนำเสนอเป็นข้อค้นพบต่างๆ ในงานวิจัยชิ้นนี้ และมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัย

11) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาธิต เพื่อให้เยาวชนได้วิเคราะห์ถึง ปัญหา อุปสรรค หรือสิ่งต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันทั้ง

คน องค์กร สิ่งแวดล้อม หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร

ข. ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร

ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารนั้น สามารถสรุปได้ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของเยาวชนในบทบาทนักวิจัยหลักที่ได้ร่วมออกแบบกิจกรรมและปฏิบัติการในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร ได้แก่

- 1.1) ความเข้าใจของเยาวชนต่อความสำคัญของการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร
- 1.2) การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการ
- 1.3) การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการปฏิบัติตามบทบาทที่สมัครใจทำ
- 1.4) การพัฒนาศักยภาพของตัวเยาวชนในการทำการวิจัย
- 1.5) ความสัมพันธ์ของทีมวิจัยเยาวชน
- 1.6) ความสนใจของเยาวชน
- 1.7) อายุ

2) นักศึกษา ซึ่งเป็นนักวิจัยร่วมที่ทำหน้าที่เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของเยาวชน ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในการศึกษาวิจัยนั้นมี 2 ระดับ คือ ระดับร่วมปฏิบัติ และระดับสังเกตการณ์

3) งบประมาณที่ใช้จัดกิจกรรม สนับสนุน โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว โดยมีที่เลี้ยงคอยติดตามการดำเนินงานและให้คำแนะนำแก่ทีมวิจัย

4) การสนับสนุนของผู้ปกครองและผู้นำหมู่บ้านในการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน ได้แก่

- 4.1) ผู้ปกครอง
- 4.2) ผู้นำชุมชน
- 4.3) หน่วยงานในพื้นที่

ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารที่เกิดขึ้น นับได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร และแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้เกิดฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และสร้างความสามัคคีแก่เยาวชนในพื้นที่ริมแม่น้ำสาร และเกิดกลุ่มเครือข่ายเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร ซึ่งเป็นส่วนสำคัญให้เกิดการผลักดันให้กลุ่มเยาวชนมีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง

5.2. อภิปรายผลการศึกษา

ก. กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

จากการศึกษา พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร นั้น ได้แบ่งขั้นตอนออกเป็น 11 ขั้นตอน ดังนี้ (1) ศึกษาบริบทชุมชนและค้นหาทีมวิจัยหลัก (2) ทำความเข้าใจกับทีมวิจัยหลักและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับ โครงการวิจัย และการร่วมเป็นทีมวิจัย (3) ประมวล “ข้อมูลและองค์ความรู้” เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารที่มีอยู่เดิม (4) ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารที่เยาวชนสนใจเพิ่มเติม (5) ออกแบบสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเพิ่มเติม (6) วิเคราะห์ข้อมูล (7) ฝึกอบรมการใช้โปรแกรมท้องถิ่น (8) พัฒนาโปรแกรมฐานข้อมูลใหม่ที่เหมาะสมมากขึ้น โดยใช้โปรแกรม Microsoft Access (9) นำเข้าข้อมูล (10) สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารด้านเนื้อหาและกระบวนการ (11) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน ซึ่งจากกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารดังที่กล่าวมานั้น มีความสอดคล้องกับของ อคิน (2531) อ้างถึงใน ทศพล (2538) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนชนบท ในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนนั้น การเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของกระบวนการกลุ่ม ซึ่งสามารถจำแนกขั้นตอนต่าง ๆ โดยเริ่มตั้งแต่ ขั้นตอนที่ 1 เป็นการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน วิเคราะห์ชุมชน ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนร่วมกัน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้เรียนรู้สภาพของชุมชน วิถีชีวิต สังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน ขั้นตอนที่ 2 เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชน ในขั้นการวางแผนการพัฒนา

หลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาปัญหา สาเหตุของปัญหา เรียบร้อยแล้ว ก็นำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของ โครงการ การกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่ง ทรัพยากรที่ใช้ ขั้นตอนที่ 3 เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการพัฒนา หรือเป็น ขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนที่วางได้ไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้าง ประโยชน์ให้กับชุมชน โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วม ในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอก ขั้นตอนที่ 4 เป็นขั้นการใช้ ประโยชน์จากกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งขั้นตอนนี้ประชาชนมีส่วนร่วมในการใช้ความสามารถในการ นำเอาผลจากกิจกรรมมาใช้ให้เกิดผลประโยชน์ได้อย่างเต็มที่เป็นการพัฒนาศักยภาพของประชาชน หรือองค์กรชุมชนในการพึ่งตนเองให้สูงขึ้นและควบคุมทางสังคม ขั้นตอนที่ 5 เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดการ แจกจ่ายผลประโยชน์จากกิจกรรมการพัฒนาในชุมชนในพื้นที่เท่าเทียม เสมอภาคกัน และ ขั้นตอนที่ 6 เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการพัฒนาที่ได้ดำเนินการ ไป แล้วนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหา ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป นอกจากนี้ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานหรือกิจกรรมพัฒนาของชุมชนทุกขั้นตอนนี้ อยู่บน พื้นฐานการตัดสินใจร่วมกันของประชาชนในรูปกระบวนการกลุ่มหรือรูปองค์กรชุมชน เป็นส่วน สำคัญที่สามารถพัฒนาชุมชนให้ถึงขั้นพึ่งพาตนเองได้ นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่เสริมสร้างให้องค์กร ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการพัฒนาชุมชนชนบทได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาพบว่า ในระยะแรกของการดำเนินงานวิจัย ผู้วิจัยเข้าพบเยาวชนเฉพาะในการ ประชุมเท่านั้น ขาดในเรื่องการทำความคุ้นเคยกับเยาวชนและชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความไม่เข้าใจ ของชุมชนว่าการเข้ามาของผู้วิจัยทำให้เกิดประโยชน์อย่างไร เพราะการเรียกประชุม ทำให้ชุมชน ต้องเสียเวลาในการทำกิจกรรมอื่นๆ ทำให้ผู้วิจัยต้องกลับมาทบทวน และเปลี่ยนวิธีในการทำงาน เสียใหม่ โดยการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เพื่อเพิ่มความคุ้นเคยและการเป็น “ส่วน หนึ่ง” ของชุมชนให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมจาก เยาวชนและชุมชน แต่ในการดำเนินกิจกรรมของเยาวชน ยังพบว่าเยาวชนยังมีส่วนร่วมในการ ดำเนินกิจกรรมในส่วนของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นยังไม่มากเท่าที่ควร แต่เยาวชนให้ความ ร่วมมือดีในการร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ สอดคล้องกับการศึกษาของ วรณิการ์ (2539) พบว่า ประชาชนเข้าร่วมในระดับปฏิบัติการมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับเข้าร่วมในลักษณะอื่นๆ เช่น การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมติดตาม และประเมินผล

หลังจากที่ได้มีการดำเนินการประชุมและทำความเข้าใจกับกลุ่มเยาวชนไปได้สักระยะหนึ่ง พบว่า ในการประชุมแต่ละครั้งนั้น แกนนำเยาวชนที่มีบทบาทในการประชุมของแต่ละหมู่บ้าน มีประมาณ 3-4 คนเท่านั้น ซึ่งเยาวชนที่มีบทบาทนั้นส่วนใหญ่เป็นเยาวชนที่กล้าแสดงออกและเป็นแกนนำที่เป็นที่ยอมรับของเยาวชนในชุมชนอยู่แล้ว และเยาวชนในกลุ่มนี้ยังมีการทำกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียนที่ตนเองเรียนอยู่ ซึ่งการแสดงความคิดเห็นของเยาวชนคนอื่นๆ ในที่ประชุม โดยมากเป็นการพูดคุยกันในกลุ่ม แล้วจึงเป็นแกนนำเยาวชนที่นำเสนอออกมา

จากการเชื่อมประสานกันระหว่างผู้วิจัยกับชุมชนในช่วงแรกที่เป็นไปด้วยความลำบาก เนื่องจากเยาวชนยังไม่คุ้นเคยกับผู้วิจัย และการที่ผู้ปกครองเยาวชนบางคนยังไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานวิจัยเท่าไร จึงยังไม่ค่อยไว้วางใจให้เยาวชนมาเข้าร่วมกับผู้วิจัย ต่อมาผู้วิจัยได้เริ่มปรับตัวและมีความคุ้นเคยกับเยาวชนมากขึ้น จากการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งการร่วมลงสำรวจชุมชน การจัดกิจกรรมวันเด็กให้กับเยาวชน หรือการเข้าร่วมประเพณีต่างๆ ทำให้สามารถสร้างความคุ้นเคยกับเยาวชนและชาวบ้านได้เร็วขึ้น การเข้าไปอธิบายกับผู้ปกครองของเยาวชนที่ประสบปัญหาผู้ปกครองไม่ให้เข้าร่วมก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ช่วยแก้ปัญหานี้ได้ ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยได้รับความไว้วางใจจากผู้ปกครองมากขึ้น โดยการอนุญาตให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม แต่บางคนอาจต้องไปรับที่บ้านด้วยตนเอง การแสดงออกของเยาวชนในการเข้าร่วมกิจกรรมก็มีเพิ่มมากขึ้น ในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ อย่างเป็นธรรมชาติกับผู้วิจัยมากขึ้น แต่การแสดงความคิดเห็นในเวทียังคงมีไม่มากนัก จากการสะท้อนของเยาวชนบางคนพบว่า การที่เยาวชนนั้นไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในเวทินั้น กลัวว่าอาจแสดงความคิดเห็นที่ผิด หรือไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน และอาจถูกล้อเลียน ทำให้ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น

ทั้งนี้เห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาหริน ได้นำลักษณะสำคัญของกระบวนการเรียนรู้มาปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมของเยาวชน กล่าวคือ เป็นการนำแนวทางกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาฐานข้อมูลมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน ไม่ว่าจะการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการร่วมกันวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาฐานข้อมูล รวมถึงปัญหาอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมแต่ละครั้ง เพื่อหาข้อสรุปในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินกิจกรรมในครั้งต่อไป การเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินกิจกรรมของเยาวชนซึ่งเป็นการวิเคราะห์จากการสรุปบทเรียนหลังดำเนินกิจกรรมแต่ละครั้ง ช่วยให้เยาวชนได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนากระบวนการดำเนินกิจกรรมจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง อีกทั้งการประสานความช่วยเหลือจากองค์กร หน่วยงาน หรือชุมชน ต่างเป็นส่วนช่วยให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว ซึ่งการประสานงานหรือการสร้างเครือข่ายในการดำเนินการนั้น ได้มาจากการ

วิเคราะห์ สังเคราะห์ และการสรุปทบทวนแต่ละครั้ง การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน หรือหน่วยงานต่างๆ ทำให้ได้มีโอกาสพบกับผู้ที่มีแนวในการดำเนินกิจกรรมที่เหมือนหรือคล้ายคลึง ซึ่งทำให้เกิดเป็นเครือข่ายของการร่วมมือกัน กระบวนการเรียนรู้นี้เป็นส่วนสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร สามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น และเป็นปัจจัยในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ศลิษา (2537) พบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในขั้นตอนการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือขั้นตอนการค้นหาปัญหาและสาเหตุ ขั้นตอนการวางแผนดำเนินงาน ขั้นตอนการลงทุนและปฏิบัติ และขั้นตอนการติดตามประเมินผล ผลการศึกษาเชิงปริมาณพบว่าชาวบ้านมีส่วนร่วมน้อย แต่การศึกษาเชิงคุณภาพยืนยันได้ว่าชาวบ้านมีส่วนร่วมในขั้นตอนการมีส่วนร่วมทั้งสี่ขั้นตอนอย่างมาก ทั้งนี้เพราะชาวบ้านมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการเป็นส่วนมาก จึงทำให้ไม่สามารถวัดด้วยข้อมูลเชิงปริมาณได้

จากการเข้าไปศึกษาการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ นั้น ในช่วงแรกของการพัฒนาโจทย์การวิจัย ซึ่งมีฐานแนวคิดในการดำเนินงานวิจัย เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสืบค้น และอยู่ในรูปของเอกสารที่ยากต่อการสืบค้น ทำให้เกิดความคิดในการค้นหาโปรแกรมเพื่อใช้สร้างฐานข้อมูลเพื่อให้ง่ายต่อการสืบค้น และมีสมมุติฐานในการเลือกกลุ่มเป้าหมายคือ “เยาวชนน่าจะมีความสนใจในการพัฒนาโปรแกรมฐานข้อมูล ซึ่งเป็นเทคโนโลยีทางด้าน IT ที่ทันสมัย” แต่จากการที่ได้มีการปฏิบัติตามแผนการดำเนินงานที่วางในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติไปได้ในระดับหนึ่ง พบว่า “สิ่งที่เยาวชนนั้นให้ความสนใจไม่ใช่โปรแกรมฐานข้อมูล แต่เป็นการเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่า โดยเฉพาะกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการที่เยาวชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผนการจัดกิจกรรม การดำเนินกิจกรรม ไปจนกระทั่งถึงขั้นตอนของการสรุปกิจกรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เยาวชนได้เข้ามารวมกลุ่มเพื่อแสดงศักยภาพ แสดงความคิดเห็นของตนเองให้คนรอบข้างได้ประจักษ์ และรับรู้ถึงความสามารถของตัวเองทุกคน” จากสิ่งที่ค้นพบนี้ ทำให้เกิดกิจกรรมในการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูล เป็นกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างพื้นที่ในการแสดงออกในด้านความสามารถในการบริหารจัดการการดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และเป็นการแสดงความสามารถให้ผู้ใหญ่ในชุมชนได้เห็นถึงการพัฒนาการของเยาวชนจากการเข้าร่วมงานวิจัย เพื่อให้เกิดการยอมรับและการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง และหน่วยงานในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และเป็นแนวทางในการสร้างความยั่งยืนของกลุ่มเยาวชนต่อไป

จากการดำเนินกิจกรรมงานวิจัยครั้งนี้ พบว่า การสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชนนั้น บทบาทของผู้วิจัย ไม่ได้มีเพียงแค่ 1) การกระตุ้นสมาชิก เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและแลกเปลี่ยน

ความคิดเห็นกับทีมวิจัย 2) การติดต่อประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงาน 3) การหาข้อมูลที่เป็น และเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมมาแลกเปลี่ยนและเพิ่มเติมให้กับเยาวชน 4) การติดตามผลการ ดำเนินกิจกรรม 5) การสอบถามข้อมูล เพื่อให้ทราบสถานการณ์ของกลุ่มเยาวชนอย่างต่อเนื่อง 6) การคืนข้อมูลสู่ชุมชน เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ให้กับชุมชน เท่านั้น แต่ผู้วิจัยยังมีบทบาทอื่นๆ ที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัย และเยาวชน อาทิเช่น เป็นพี่ เป็นเพื่อน เป็นครู เป็น Bodyguard ซึ่งบทบาทเหล่านี้ เป็นสิ่งสำคัญและวิธีการในการสร้างความเชื่อใจในตัวของผู้วิจัยกับผู้ปกครอง ของเยาวชนในการขอความร่วมมือในการอนุญาตให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมงานวิจัยนี้ และผู้วิจัย ต้องแสดงเป็นบทบาทอะไรนั้น ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่พบเจอ ในบางครั้งเยาวชนได้ประสบปัญหา ที่นอกเหนือจากกระบวนการวิจัย อาทิเช่น เรื่องการเรียน ผู้วิจัยก็ต้องแสดงในบทบาทของครูในการ สอนการบ้าน หรือทบทวนบทเรียนให้กับเยาวชน เนื่องจากการเรียนเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญในการ เข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน เพราะถ้าเยาวชนมีผลการเรียนที่ไม่ดี ผู้ปกครองก็ไม่อนุญาตให้เข้าร่วม กิจกรรม หรือแม้กระทั่งเรื่องส่วนตัวต่างๆ หากเยาวชนได้นำมาปรึกษากับตัวผู้วิจัยแล้ว ถือได้ว่าเป็น สิ่งที่ไม่สามารถละเลยได้ในการทำวิจัยร่วมกับเยาวชน ผู้วิจัยอาจต้องแสดงในบทบาทของการเป็นพี่ หรือเป็นเพื่อน เพื่อคอยให้คำปรึกษากับปัญหาที่เยาวชนพบเจอ และคอยให้คำแนะนำสั่งสอนให้ เยาวชนดำเนินชีวิตไปในหนทางที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป ซึ่งเห็นได้ว่าการทำวิจัยร่วมกับเยาวชน นั้น ไม่เพียงแค่นำงานตามแผนปฏิบัติงานวิจัยแล้วก็ถือว่าเสร็จสิ้นภารกิจ แต่การประคับประ คองดูแลกลุ่มเยาวชนที่เข้ามาเข้าร่วมกิจกรรมให้อยู่ในเส้นทางที่เหมาะสมก็นับว่าเป็นสิ่งสำคัญไม่ น้อยไปกว่าผลการวิจัยที่ได้รับเช่นกัน

ข. ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากร ธรรมชาติแม่น้ำสาร

ในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ปัจจัยที่สนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มเยาวชนในการพัฒนา ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร สามารถแบ่งได้ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมของเยาวชนในบทบาทนักวิจัยหลักที่ได้ร่วมออกแบบกิจกรรมและ ปฏิบัติการในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร ได้แก่ (ก) ความเข้าใจของเยาวชน ต่อความสำคัญของการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร (ข) การมีส่วนร่วมของ เยาวชนในการตัดสินใจ (ค) การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการปฏิบัติตามบทบาทที่สมัครใจทำ (ง) การพัฒนาศักยภาพของตัวเยาวชนในการทำการวิจัย (จ) ความสัมพันธ์ของเยาวชน (ฉ) ความสนใจ ของเยาวชน และ (ช) อายุ สำหรับเยาวชนนั้น เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่อยู่ในช่วงวัยแห่งการเรียนรู้

ทั้งด้านวิชาการ และด้านวิถีชีวิต เป็นกลุ่มคนที่เติบโตขึ้นไปเป็นผู้ใหญ่ และกำลังหลักของชุมชนต่อไป ในการพัฒนาชุมชนให้มีแนวทางในการดำเนินที่ถูกต้องและเป็นการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนที่เหมาะสมนั้น จำเป็นต้องมีการศึกษาพฤติกรรมในการแสดงออกของเยาวชน ซึ่งพฤติกรรมต่างๆ นั้น เกิดจากปัจจัยภายในของเยาวชนโดยที่ สิริพันธุ์ (2544) ได้กล่าวถึงปัจจัยภายในตัวเยาวชนว่า เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมและการเกิดความคิดสร้างสรรค์ จากลักษณะธรรมชาติของวัย ได้แก่ (1) ความกระตือรือร้น อยากเรียน อยากรู้ และสนใจติดตามสิ่งต่างๆ อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะชอบสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ พร้อมรับและเรียนรู้ด้วยการเลียนแบบ สำรวจทดลอง และมีประสบการณ์ด้วยตนเอง (2) พัฒนาทางด้านร่างกาย สมองและจิตใจ เนื่องมาจากการเจริญเติบโตทำให้เยาวชนมีแรงจูงใจสูง และค้นพบความสามารถของตนได้ และสร้างสรรค์กิจกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี (3) ความมีอิสระและเสรีภาพทางความคิด การเลือกและสามารถตัดสินใจต่อการกระทำต่าง ๆ ด้วยตนเองได้ มีความเป็นตัวของตัวเองสูง ไม่ชอบการบังคับด้วยอำนาจ แต่ต้องการการชี้แนะด้วยเหตุผล (4) ความมีอุดมการณ์และปรัชญาชีวิตที่สูงส่ง มีความเชื่อมั่นและพยายามทำให้เป็นไป (5) มีความคิดฝันและจินตนาการเกี่ยวกับชีวิตและอนาคตของตน และ (6) ต้องการการแสดงออก ซึ่งมีการแสดงออกในทางสร้างสรรค์ ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น รวมกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม การพัฒนาชุมชน เป็นต้น ซึ่งเป็นการช่วยเหลือให้เกิดประโยชน์ สร้างสรรค์และพัฒนาทักษะ ความสามารถและความถนัดให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และ “การรวมกลุ่ม” ก็ถือได้ว่าเป็นเวทีแห่งการตอบสนองความต้องการของเยาวชน ได้เป็นอย่างดี ซึ่งส่งผลต่อลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของเยาวชน ได้แก่ (1) มีความสนใจ มีความสุขที่ได้อยู่ร่วมกับเพื่อนที่มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน มีค่านิยม ทศนคติ ความเชื่อ ความสามารถ พื้นฐานทางนิสัยลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจใกล้เคียงกัน (2) การคบเพื่อน ชอบคบกันเป็นกลุ่มก้อนกลุ่มเพื่อมีความสำคัญที่สุดสำหรับชีวิตทางสังคมของวัยรุ่น การตัดสินใจต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตมักอยู่ใต้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนมากกว่าพ่อแม่ ผู้ปกครองหรือสถาบันการศึกษาใด ๆ การมีกลุ่มเพื่อนที่ดีจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเยาวชน (3) ความสนใจในเพื่อนต่างเพศเป็นสิ่งที่ตอบสนองความต้องการของเยาวชน เป็นการฝึกในการรับรู้ในบทบาทของชายและหญิง และ (4) ความเป็นผู้นำ การมีบุคคลที่มีความเก่ง มีความสามารถมีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมกลุ่ม โดยปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อพฤติกรรมต่างๆ ของเยาวชน เป็นการแสดงออกของเยาวชนเป็นผลมาจากอิทธิพลของปัจจัยภายในตัวเยาวชน ซึ่งเป็นวัยที่มีความต้องการแสดงความสามารถของตนเองให้เป็นที่ปรากฏต่อสังคมจากกิจกรรมต่างๆ ซึ่งส่งผลต่อการรวมกลุ่มเพื่อเข้าไปมีบทบาทหรือแสดงศักยภาพของตนอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและสังคมต่อไป

2) นักศึกษา ซึ่งเป็นนักวิจัยร่วมที่ทำหน้าที่เป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของเยาวชน การได้รับการกระตุ้นจากนักวิจัยภายนอกที่เข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชน ในทุกๆ ขั้นตอน โดยมีระดับการมีส่วนร่วมของผู้วิจัยในการศึกษาวิจัยนั้นมี 2 ระดับ คือ ระดับร่วมปฏิบัติ ผู้วิจัยร่วมเป็นทีมวิจัย และระดับสังเกตการณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ลดบทบาทลงเป็นเพียงที่ปรึกษา ติดตามผล และเข้าร่วมกิจกรรมของงานวิจัยนอกพื้นที่ จากบทบาทของผู้วิจัยในการเป็นผู้กระตุ้น ประสานทางความคิดให้กับเยาวชน และมีส่วนร่วมในกระบวนการ ตั้งแต่การศึกษาชุมชน การระดมความคิดเห็น รวบรวมปัญหา และร่วมวางแผนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ จากผลการวิจัยพบว่า เยาวชนที่ได้รับการกระตุ้นและผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกๆ ขั้นตอน ทำให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ในทักษะในการทำงานวิจัย ทั้งการวางแผนการทำงาน การทำงานเป็นกลุ่ม การสำรวจข้อมูล และการพัฒนาฐานข้อมูล ซึ่งเห็นได้จากการที่เยาวชนที่เข้าร่วมในการทำงานวิจัยได้มีการตื่นตัวในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Sansak (1996) อ้างโดย สุวรรณ (2543) พบว่าการกระตุ้นประสานให้สตรีมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในกิจกรรมหลากหลาย เพื่อเพิ่มความสามารถและศักยภาพที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชีวิตและชุมชนในทิศทางที่สตรีต้องการ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นจริงก็ต่อเมื่อ ชาวบ้านและชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวที่ส่งผลต่อการเพิ่มการกระจายอำนาจของโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจากภาครัฐไปสู่ประชาชนมากขึ้น การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงเป็นพื้นฐานของแนวคิดการเสริมพลังที่เน้นความหลากหลายของคนในชุมชน การเสริมพลังแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของคนกลุ่มเล็กๆ ที่สามารถเสริมพลังตัวเองในการใช้อำนาจ

3) งบประมาณที่ใช้จัดกิจกรรม ซึ่งสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการรวมกลุ่มของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารนั้น นับได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้เยาวชนได้มีพื้นที่ในการเข้ามาศึกษาเรียนรู้ถึงกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อนำไปแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีนักวิจัยที่เป็นคนนอกชุมชนเข้าร่วมในกระบวนการวิจัย ซึ่งมีบทบาทในการเป็นผู้กระตุ้น ประสานให้เยาวชนได้คิดฝึกฝนและเรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้และปรับใช้กระบวนการดังกล่าวในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วยตัวเองและไม่หวังพึ่งพิงภายนอกเพียงอย่างเดียว ซึ่งนับเป็นโอกาสดีของเยาวชนในพื้นที่แม่น้ำสารที่ได้รับการสนับสนุนเรื่องงบประมาณ

4) การสนับสนุนของผู้ปกครองและผู้นำหมู่บ้านในการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน ได้แก่ (ก) ผู้ปกครอง (ข) ผู้นำชุมชน และ (ค) หน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งการที่เยาวชนในพื้นที่ได้แสดงออกถึงศักยภาพและความต้องการของตนเองนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้นำชุมชนและผู้ปกครอง ควรมีการสนับสนุนให้เยาวชนได้แสดงถึงความสามารถของเขา โดยมีพื้นที่ให้เยาวชนเหล่านั้นแสดงออก

หรือหาพื้นที่เพื่อให้เยาวชนเหล่านั้น เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามาร่วมในการแก้ไขปัญหาในชุมชน การสนับสนุนเยาวชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ นั้น ทำให้เยาวชนได้รับรู้ถึงปัญหาและได้เรียนรู้ถึงกระบวนการแก้ไขปัญหา สิ่งเหล่านี้ส่งผลในช่วงเวลาที่เยาวชนได้มีการเจริญเติบโตเพื่อเป็นผู้ใหญ่ หรือเป็นแกนนำในสังคมต่อไป ในภายหน้า ซึ่งจากการผลวิจัยพบว่าสอดคล้องกับพัฒนา (2542) อ้างโดย สิริพันธุ์ (2544) ที่กล่าวว่า เยาวชนเป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญาและอารมณ์ ซึ่งธรรมชาติของวัยนี้ง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงตามกระแสที่เกิดขึ้นรอบตัว และส่งผลถึงพัฒนาการในการเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ฉะนั้น เยาวชนจึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญและมีศักยภาพในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมให้แก่เยาวชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในเรื่องแม่น้ำ เนื่องจากแม่น้ำนั้น นับได้ว่าเป็นทรัพยากรสำคัญที่เป็นจุดเริ่มต้นในการให้กำเนิดสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำการเกษตร การทำอุตสาหกรรม หรือแม้กระทั่งประเพณีวัฒนธรรม ต่างมีต้นกำเนิดมาจากสายน้ำแทบทั้งสิ้น ถ้าเยาวชนตระหนักถึงความสำคัญต่อปัญหาและรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ปัญหานั้นก็คลี่คลายเร็วขึ้นและยั่งยืนต่อไป การได้รับการสนับสนุนของชุมชนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม นั้น ยังช่วยให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อีกทั้งเยาวชนยังได้รับการสนับสนุนในเรื่องของสถานที่ในการจัดกิจกรรมต่างๆ จากทางองค์การบริหารส่วนตำบล และจากทางหมู่บ้านต่างๆ ในการให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีทำให้การดำเนินกิจกรรมมีความต่อเนื่องและพัฒนาสู่การเรียนรู้ในการสร้างฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติต่อไป

ค. การมีส่วนร่วม

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประเด็นในการศึกษาวิจัย พัฒนามาจากความต้องการในการดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร เพื่อใช้ในการจัดการและอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร ซึ่งความต้องการนั้นคือการคืนความอุดมสมบูรณ์ของพันธุ์สัตว์และพันธุ์ไม้ให้แก่แม่น้ำสาร เพื่อการใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ของชุมชนริมแม่น้ำสาร ซึ่ง ทศพล (2538) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่เน้นในกลุ่ม องค์กร หรือชุมชนไว้ว่า หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มหรือชุมชน มีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่มีผลกระทบใดๆ ต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง แล้วมีการแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วมกันเปลี่ยนแปลงให้เป็นที่ไปตามวัตถุประสงค์ของตน จนมาสู่การตัดสินใจกระทำการเพื่อให้

บรรลู่วัตถุประสงค์นั้น ๆ มีความร่วมมือและรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ มีกลุ่มหรือองค์กรชุมชนรองรับประชาชนที่เข้าร่วมมีการพัฒนาภูมิปัญญาและการรับรู้สามารถคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตของตนเองได้ ประชาชน หรือชุมชน ได้พัฒนาขีดความสามารถของตน ในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคมโดยงานวิจัยชิ้นนี้ ทำการศึกษาในประเด็นของกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชน รวมทั้งปัจจัยและเงื่อนไขในการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร เพื่อให้เกิดการวิจัยและการพัฒนาควบคู่กันไป โดยเน้นให้เยาวชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เยาวชนและชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติ

การวิจัยได้เน้นกระบวนการในการจัดกิจกรรมให้เยาวชนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำกิจกรรม เพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและเป็นระบบมากขึ้น และจากความร่วมมือกันของเยาวชนในพื้นที่ทำให้เกิดกิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นแนวคิด เรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน การวางแผนในการดำเนินกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรม การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น การคืนข้อมูลสู่ชุมชน ตลอดจนแนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร สิ่งเหล่านี้เป็นกระบวนการที่พยายามสอดแทรกให้เยาวชนได้คิด ตระหนัก และมีความเข้าใจถึงแนวกระบวนการดังกล่าวเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1977) อ้างใน เอกธิชัย (2544) กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า โดยทั่วไป หมายถึง ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)ว่าจะทำอะไร ควบคู่ไปกับการนำกิจกรรมนั้นๆ ไปปฏิบัติ (Implementation) และการมีส่วนร่วมในเรื่องของผลประโยชน์ (Benefits) และการประเมินผล (Evaluation) กิจกรรม โดยที่ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากการปฏิบัติ และเป็นตัวกำหนดให้มีการประเมินผล นอกจากนี้ก็มีผลสะท้อนกลับ (Feedback) จาก การประเมินผลและการปฏิบัติกลับสู่การตัดสินใจด้วย

ง. พฤติกรรมของเยาวชน

จากการศึกษาวิจัย ได้เกิดข้อค้นพบ เกี่ยวกับเยาวชน ได้แก่ การที่เยาวชนในพื้นที่ริมแม่น้ำสารในตำบลศรีบัวบาน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร โดยกิจกรรมการเก็บข้อมูลเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ต้องใช้ความร่วมมือจากเยาวชนทั้งหมดตั้งแต่การ

วิเคราะห์ข้อมูลและองค์ความรู้เดิม การประมวลข้อมูลที่ต้องการเก็บเพิ่มเติม ไปจนถึงกระบวนการพัฒนาแบบสอบถาม ซึ่งการที่เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมนั้น ด้วยความตระหนักในความสำคัญของสถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นการแสดงให้เห็นถึงพลังในความสามัคคีของเยาวชนในพื้นที่และพลังที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของเยาวชน การที่เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เหตุผลประการหนึ่งเกิดจากการชักชวนกันระหว่างเพื่อนทำให้มีเยาวชนเข้าร่วมในกิจกรรม และเริ่มมีการขอมันนับกันในกลุ่มเยาวชนที่ร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน และเยาวชนการขาดหายไปของเยาวชน เนื่องจากไม่มีกลุ่มเยาวชนที่มีความสนิทสนมเข้าร่วม และการที่เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการวิจัย เพื่อตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ของตนเองนั้น พบว่าสอดคล้องแนวคิดเกี่ยวกับเยาวชนซึ่ง พัฒนา (2542) อ้างโดย สิริพันธุ์ (2544) ได้กล่าวว่า ถ้าเยาวชนสามารถรวมตัวกันในลักษณะของกลุ่มเยาวชนได้ ทำให้เกิดศักยภาพและพลังอย่างมหาศาล ที่ทำประโยชน์ให้กับชุมชนหรือท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ เพราะเยาวชนเป็นกลุ่มคนที่เป็นผู้อยู่ในชุมชนและเป็นผู้บริหาร จัดการชุมชนนั้นๆ ต่อไปเมื่อเป็นผู้ใหญ่ การรวมกลุ่มของเยาวชนในการทำงานหรือพัฒนาชุมชนจึงเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่และนำไปสู่การสนับสนุนอย่างยิ่ง และ สิริพันธุ์ (2544) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของเยาวชนว่า ความต้องการของเยาวชนนั้น ไม่แตกต่างไปจากมนุษย์โดยทั่วไป และเป็นไปตามแนวคิดความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ความต้องการเพื่อการอยู่รอด อันเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานทางร่างกายที่จำเป็น เพื่อให้สามารถมีชีวิตรอดอยู่ได้ ในขณะที่ความต้องการความรัก เป็นความต้องการของเยาวชนที่อยู่ร่วมกับผู้อื่น และได้รับการยอมรับจากกลุ่มว่าเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่ม โดยเฉพาะเพื่อน ซึ่งมีความสำคัญมากต่อเยาวชน รวมทั้งความต้องการเป็นตัวของตัวเอง เป็นความต้องการในส่วนลึกของจิตใจแต่ละบุคคล ที่เป็นแรงผลักดันที่อยู่ภายในใจของเยาวชนในการสนับสนุนและจูงใจให้เกิดการรวมกลุ่ม ซึ่ง

จ. การพัฒนาฐานข้อมูล

การพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาธะนั้น มีวัตถุประสงค์สำคัญในการดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูลนั้น เพื่อความสะดวกในการจัดเก็บข้อมูล แก้ไขข้อมูล เพิ่มเติมข้อมูล และค้นหาข้อมูล ซึ่งการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาธะนั้นมีที่มาจากแนวความคิดที่มีความต้องการในการจัดเก็บข้อมูลที่เป็นระเบียบ และสามารถแยกแยะข้อมูลเป็นประเภทต่างๆ ได้ ทำให้ข้อมูลประเภทเดียวกันจัดเก็บอยู่ด้วยกัน สามารถค้นหาและเรียกใช้ได้ง่าย สามารถนำมาคำนวณ หรือนำมาวิเคราะห์ เพื่อแก้ไขปัญหาได้ง่ายยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ธนพล (2543) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ได้ให้ความหมายของฐานข้อมูล คือ แฟ้มเอกสารหนึ่งที่รวบรวมข้อมูลต่างๆ ไว้ และมี

การจัดระเบียบของข้อมูลที่อยู่ในแฟ้มให้ง่ายต่อการค้นหา เช่น การจัดเป็นแถวนอน แถวดั่ง หรือที่เรียกว่าตารางนั่นเอง และ สิทธิชัย (2543) ได้กล่าวว่า ระบบฐานข้อมูล คือ ระบบจัดการเก็บข้อมูลที่รวบรวมเอาข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กันมาเก็บเอาไว้ด้วยกัน เพื่อลดความซ้ำซ้อนของข้อมูล นอกจากนี้ยังคำนึงถึงการใช้ข้อมูลร่วมกันระหว่างงานหลายๆ งาน และความเป็นอิสระต่อกันระหว่างข้อมูลกับงานที่เรียกใช้อีกด้วย

จากการศึกษา พบว่า ในขั้นตอนของการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาหร่าน สามารถสรุปขั้นตอนการพัฒนาได้ ดังนี้ (1) การเตรียมทีมวิจัยในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ (2) การวิเคราะห์ข้อมูล (3) การวางแผนเก็บข้อมูลในประเด็นสนใจเพิ่มเติม (4) การฝึกอบรมการบันทึก นำเข้า และการนำข้อมูลในระบบฐานข้อมูลไปใช้ประโยชน์ให้กับเยาวชน (5) การนำเข้าข้อมูลที่มีอยู่ และข้อมูลที่เก็บเพิ่มเติมในระบบฐานข้อมูล (6) การตรวจสอบความถูกต้อง และ (7) การสรุปสิ่งที่เรียนรู้ ปัญหาและอุปสรรคในกระบวนการดำเนินการพัฒนาฐานข้อมูล ซึ่งนับได้ว่ามีความใกล้เคียงกับ “วงจรการพัฒนาระบบ” (System Development Life Cycle) เป็นวงจรที่แสดงถึงกิจกรรมต่างๆ ในแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่ริเริ่มจนกระทั่งสำเร็จ วงจรการพัฒนาระบบนี้ทำให้เข้าใจถึงกิจกรรมพื้นฐานและรายละเอียดต่างๆ ในการพัฒนาระบบ โดยมีอยู่ 7 ขั้นตอน ดังนี้ 1) กำหนดปัญหา (Problem Definition) 2) วิเคราะห์ (analysis) 3) ออกแบบ (Design) 4) พัฒนา (Development) 5) ทดสอบ (Testing) 6) ติดตั้ง (Implementation) และ 7) บำรุงรักษา (Maintenance) อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการศึกษาก่อนหน้านี้ของ วรณิศาสตร์ (2548) ที่ศึกษาเกี่ยวกับ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลเป็นการใช้หลักการของวงจรพัฒนาระบบ โดยศึกษาปัญหาและความเป็นไปได้ของการพัฒนาระบบ พบว่าปัญหาที่สำคัญ คือ ข้อมูลที่สนับสนุนการประเมินผลการดำเนินงานในแต่ละปีนั้น มีปริมาณจำนวนมาก ข้อมูลขาดความครบถ้วนและสมบูรณ์ การจัดเก็บข้อมูลมีหลายรูปแบบ ทำให้ไม่สะดวกในการค้นหา จึงได้นำผลการศึกษามาวิเคราะห์ ออกแบบ พัฒนาและประเมินระบบด้วยแบบสอบถามเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในการประเมินผลของบริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน) จำนวน 24 คน การพัฒนาระบบฐานข้อมูลนี้ ใช้โปรแกรม Microsoft Access 2000 และเขียนด้วยภาษา Java ระบบฐานข้อมูลที่พัฒนาประกอบด้วยระบบย่อย 4 ระบบ คือ ระบบรักษาความปลอดภัย ระบบการบันทึกข้อมูลหลักของดัชนีชี้วัด ระบบการบันทึกข้อมูลผลการดำเนินงาน และระบบการรายงานผลการดำเนินงาน ผลที่ได้จากการศึกษานี้ ทำให้มีระบบฐานข้อมูลดัชนีชี้วัดเพื่อการประเมินผลการดำเนินงาน ซึ่งจากการประเมินผลระบบฐานข้อมูล พบว่า มีความเหมาะสมในระดับดี และผู้ใช้งานมีความพึงพอใจกับระบบโดยรวมในระดับดี

จากการศึกษาในครั้งนี้ เห็นได้ว่าเป็นการมุ่งเน้นที่การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารภายใต้บริบทของชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ทราบรูปแบบที่เป็นกระบวนการที่เหมาะสมในการดำเนินกิจกรรมของเยาวชนในพื้นที่ริมแม่น้ำสาร และปัจจัยที่ทำให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งการนำกระบวนการที่ได้ไปใช้ขึ้นอยู่กับความสามารถของเยาวชนแต่ละคนที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ อาจมีการปรับใช้ให้ทันกับเหตุการณ์ และสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยยึดฐานของความคิด ประสบการณ์ กระบวนการเรียนรู้ และจินตนาการทางอารมณ์บนหลักของความเป็นเหตุเป็นผลตามความเป็นจริงของสังคม และบริบทของชุมชนนั้นๆ ซึ่งการวิจัยและการพัฒนามีความสมบูรณ์ไปในทุกๆ ด้านย่อมเป็นไปได้ จึงต้องมีการวิจัยและการพัฒนาในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนทางสังคมไปในทางที่เหมาะสมและมีความยั่งยืนต่อไป

จ. ข้อจำกัดของงานวิจัย

ในการศึกษาโครงการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน” นั้นได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research “PAR”) ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นมีหลายระดับ ตั้งแต่การถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การค้นหาปัญหา การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน การวางแผนร่วมกันโดยชาวบ้านเพื่อชาวบ้าน การปฏิบัติตามแผนมีการทำงานร่วมกัน และการประเมินผลร่วมกัน ซึ่ง อคิน (2531) อ้างใน ทศพล (2538) ได้กล่าวถึง กระบวนการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการพัฒนา ซึ่งเป็นการวัดเชิงคุณภาพออกเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรที่ใช้ ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงานประสานงาน และการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้น

การรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนา หรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ และขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปแล้วนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย เป็นการประเมินผลการหน้าเป็นระยะๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอด

ในกระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนา การตัดสินใจ เป็นส่วนสำคัญที่ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้กระทำการตัดสินใจ ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนา จึงถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพราะเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถกำหนดความต้องการที่แท้จริงในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตนเองได้ ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติ นั้น เยาวชนอาจไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพราะมีข้อจำกัดหลายประการ เนื่องจากในระหว่างการดำเนินกิจกรรมนั้น ได้เกิดปัญหาหลายประการ เช่น การไม่ให้ความสนับสนุนของผู้ปกครองในการร่วมกิจกรรม โปรแกรมฐานข้อมูลที่ได้มีการเตรียมไว้ไม่สามารถใช้ได้ตามที่ต้องการ ระยะเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม การมีโครงการวิจัยหลากหลายโครงการเข้ามาทำงานในพื้นที่ แต่ในการดำเนินงานวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้เน้นให้เยาวชนที่เข้าร่วมนั้นควรมีส่วนร่วมในการคิดค้นวิธีในการแก้ไขปัญหา แต่ในบางครั้งการดำเนินงานนั้น หากคอยเวลาที่เยาวชนมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมในการคิดแก้ไขปัญหาแล้ว ทำให้การดำเนินกิจกรรมล่าช้าไปมากเกินไป อย่างในการจัดทำโปรแกรมฐานข้อมูล ผู้วิจัยได้มีการขอให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้เขียนโปรแกรมในเบื้องต้นให้ก่อน ทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว เนื่องจากการดำเนินการพัฒนาโปรแกรมนั้น แม้ว่าโปรแกรม Microsoft Access นั้น มีความซับซ้อนในการสร้างฐานข้อมูลไม่มากนัก แต่ต้องใช้เวลาในการศึกษาค้นข่างานพอสมควร ส่วนประเด็นคำถามที่ทีมวิจัยสนใจในประเด็นอื่นๆ ทีมวิจัยต้องจัดสรรเวลาในการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม และประเด็นอื่นๆ ที่อยู่ในความสนใจของทีมเยาวชนได้นำมาปรับเพื่อปรับปรุงเครื่องมือเก็บข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสารให้ดียิ่งขึ้น

5.3. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1) ข้อเสนอแนะต่อนักวิจัย

1.1) การทำงานวิจัยกับเยาวชนควรมีการทำความเข้าใจกับผู้ปกครองของเยาวชนถึงรายละเอียดของงานวิจัยและสิ่งที่เยาวชนได้รับจากการร่วมกิจกรรม เพื่อให้ผู้ปกครองของเยาวชนทราบข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยและเปิดโอกาสให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม

1.2) ควรมีการชี้แจง ทำความเข้าใจในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม และร่วมวางแผนเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มในกิจกรรมต่อไป

1.3) การทำให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่องนั้น ควรมีการจัดกิจกรรม อย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชนอย่างต่อเนื่อง เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ซึ่งนำไปสู่การช่วยเหลือซึ่งกันและกันต่อไป

1.4) นักวิจัยหรือวิทยากรกระบวนการจากภายนอกชุมชน ต้องพยายามให้เยาวชนในชุมชนสามารถทำหน้าที่ในการเป็นวิทยากรกระบวนการเองได้ เพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการดำเนินกิจกรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

2) ข้อเสนอแนะต่อกลุ่มเยาวชน

2.1) ควรมีการกำหนดบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกในกลุ่มอย่างชัดเจนเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่น

2.2) ควรมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่กิจกรรมที่ได้ดำเนินงานให้ชุมชนรับทราบ

2.3) ดำเนินการเชื่อมโยงกลุ่มในรูปแบบของเครือข่ายระหว่างกลุ่มเยาวชนในชุมชนอื่นๆ เพื่อช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

2.4) เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชน ควรมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการประชุมให้มากขึ้น เพื่อร่วมหาแนวทางในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม และเป็นการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาการการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม และให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมอย่างเต็มที่

3) ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานในพื้นที่

1. หน่วยงานในพื้นที่ควรเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมของเยาวชนเป็นประจำ เพื่อทราบสถานการณ์ของกลุ่มเยาวชนอย่างต่อเนื่อง และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ได้
2. หน่วยงานในพื้นที่ควรให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

5.4. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติแม่น้ำสาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ การดำเนินงานนั้นเป็นการพัฒนาฐานความรู้ใหม่ที่ยังเป็นเพียงส่วนเริ่มต้น ซึ่งยังคงมีประเด็นที่น่าสนใจอีกหลายประเด็นที่สามารถนำไปเป็นโจทย์วิจัยต่อเนื่องได้ เช่น

1. การประยุกต์ใช้ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติในการบริหารจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. กระบวนการพัฒนารูปแบบและข้อมูลของฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้ประโยชน์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
3. การขยายผลการใช้ประโยชน์ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติจากระดับหมู่บ้าน ไปสู่ระดับตำบล
4. กระบวนการพัฒนายุทธศาสตร์ของแผนแม่บทชุมชนในเรื่องของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจากฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
5. กระบวนการพัฒนาความยั่งยืนในการมีส่วนร่วมของเยาวชน